

Besa

Ana Šturm

Slovenske manjšinske koprodukcije pridejo na redni spored naših kinematografov ponavadi zapozneno in neopazno. Zgodovinsko dramo *Besa* (2009, Srđan Karanović) je bilo pri nas mogoče videti že vsaj trikrat, na *Festivalu slovenskega filma* v Portorožu 2009, na novem *Mednarodnem festivalu evropskega in mediteranskega filma* v Kopru ter med kralji in kraljicami lani na *Liffu*, potem pa je ponovno poniknila. Še posebej taka logika ni jasna, kadar gre za filme *auteurjev*, kakršen je Srđan Karanović, in za ekipo, ki jo poleg igralske legende Mikija Manojlovića sestavljata še igralka Iva Krajnc, v katero se je v filmu *Ljubljana je ljubljena* (2005, Matjaž Klopčič) kamera dobesedno zaljubila, ter kultni skladatelj filmske glasbe Zoran Simjanović, s katerim smo imeli intervju v junijski številki *Ekrana*. *Besa* končno prihaja tudi na redni spored ljubljanskega Kinodvora.

Srđan Karanović, režiserski maček praške šole jugoslovanskega filma, gledalcem poznan predvsem po filmu *Nekaj vmesnega* (Nešto između, 1983) ter kultni TV-seriji *Na vrat na nos* (Grlom u jagode, 1975), se z *Beso* po večletnem premoru vrača k režiji. Za film pravi, da bi rad, da ga gledalci »uživajo kot

slow food«. »*Besa* ne skuša biti supermoderen film, nasprotno: to je antimoderna zgodba.« Gre za arhaično zgodovinsko dramo s počasno, sanjavo kamero in z zamolklimi barvnimi odtenki, ki je podobno kot v *Piran - Pirano* (2010, Goran Vojnović) videti, kot da bi bila posneta v nekem drugem času.

Rdečo nit filma tvori ritmično ponavljajoča in razvijajoča se pripoved o nenavadni ljubezni med dvema popolnoma tujcema, ki je, kot pravi Karanović, »zasnovana kot pretanjena, intimna ljubezenska zgodba«, ki obenem temelji na resničnih likih in dogodkih. Pred začetkom 1. svetovne vojne se v odročno vas na jugu Kraljevine Srbije v opuščeno šolo skupaj s svojo lepo ženo, Slovenko Leo, preseli nov ravnatelj Filip. Njuna sreča pa je po atentatu na avstroogrškega prestolonaslednika v Sarajevu, ko razgreta etnična, nacionalna in ozemeljska nasprotja v avstroogrski monarhiji izbruhnijo v vojno, postavljena pod vprašaj. Filip je namreč vpoklican v vojsko, svojo ženo pa v varstvo zaupa slugi oziroma šolskemu hišniku Azemu, muslimanskemu Albancu. Azem da svojemu gospodarju zaobljubo za ceno življenja – beso. Tako se v prazni

šoli sredi odročne in do »tujcev« nezaupljive vaške skupnosti znajdeti dva različna karakterja, dve popolnoma različni kulturi, ki sta prisiljeni na sobivanje. Lea, prototip »slovenstva« tistega časa s pravo meščansko avstroogrsko vzgojo in izobrazbo, ter Azem, preprost muslimanski Albanec, ki je za čast pripravljen zastaviti tudi svoje življenje, nimata prav nič skupnega. Film postopoma in krožno gradi na situacijah, v katerih sta lika hote ali nehote prisiljena na sobivanje in posledično komuniciranje. Njuna interakcija, lahko bi rekli celo mala kulturna vojna v odmaknjeni osami večje vojne vihre, ki se odvija izven zidov zapuščene šole, pa sčasoma pripelje do prepovedane ljubezni. Kot pravi Karanović: »*Neizogibna in namerna klavstrofobija zaprtega prostora občutno pripomore k dramski napetosti in zelenemu razvoju zgodbe, določene okoliščine in obredi v filmu pa se ritmično ponavljajo.*«

Besa tematsko spomni na še en srbski film, ki se ukvarja z obdobjem prve svetovne vojne. Gre za enega najdražjih srbskih filmov vseh časov, za epski *Sveti Jurij ubija zmaja* (Sveti Georgije ubiva aždahu, 2009, Srđan Dragojević). Lahko bi celo zapisali, da se

na točki, na kateri se *Besa* konča, *Sveti Jurij* začne, ter da o tistem, o čemer *Besa* ne želi govoriti, *Sveti Jurij* spregovori na ves glas. Oba filma temeljita na resnični zgodbi, oba se dogajata v obskurni srbski vasi v času 1. svetovne vojne, v obeh se zgodba vrti okrog ljubezenskega trikotnika, oba pa si želita prikazati tudi, kaj se zgodi, ko moški zapustijo svoje domove. Vendar pa je za razliko od *Bese*, kjer ljubezenska intima ostane na ravni platoničnega in z vrnitvijo »pravega moškega« posledično neizpolnjenega in na videz neproblematičnega, ljubezenski trikotnik v *Svetem Juriju* veliko bolj usoden in fanatičen. Šovinizem, posesivnost in destruktivnost se tako v slednjem spremenijo v bolečo vivisekcijo značaja in mentalitete srbskega naroda. Res pa je tudi, da Azem in Lea nista srbske narodnosti, pač pa sta Albanec in Slovenka in njun kratek stik je le naključna posledica dogajanja, ki je bilo večje od njiju. Je to le usoda ljudi ali tudi usoda malih narodov?

Na sledi resnici

Nina Cvar

